

<https://doi.org/10.61827/fp2024a3>

Magdalena Turska
Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna
im. Zbigniewa Herberta w Gorzowie Wielkopolskim

EWOLUCJA „LAMUSA” – OD LOKALNEGO PERIODYKU O CHARAKTERZE LITERACKO-ARTYSTYCZNYM PO QUASI-NAUKOWE CZASOPISMO SPECJALISTYCZNE O ZASIĘGU OGÓLNOPOLSKIM

Wprowadzenie

„Lamus” był jednym z najważniejszych i najbardziej opiniotwórczych czasopism literacko-artystycznych w Gorzowie Wielkopolskim. Wydawany w latach 1993-2014, a więc ponad dwie dekady, miał początkowo zasięg regionalny, aby z czasem rozszerzyć oddziaływanie do kręgu ogólnopolskiego po zmianie składu redakcji w 2008 roku.

Jak dotąd nie powstały żadne obszerniejsze omówienia dotyczące tego periodyku, stąd zasadność podjętego zagadnienia, zwłaszcza że w panoramie miasta Klub Myśli Twórczej „Lamus” przy ulicy Sikorskiego 5, od którego wziął w późniejszym czasie nazwę omawiany tytuł, stanowił bezprecedensowy przykład ożywczej formuły w życiu literacko-artystycznym Gorzowa Wielkopolskiego.

W pierwszej części omawiam zawartość poszczególnych numerów periodyku, skupiając się na rozczłonowaniu korpusu na poszczególne gatunki literackie oraz zawartość plastyczno-fotograficzną, która w piśmie odgrywa niepoślednią rolę. W kolejnym segmencie odwołuję się do materiałów dostępnych na temat czasopisma oraz rozmów z byłym dyrektorem klubu „Lamus” w latach 2007-2015 – Zbigniewem Sejwą – i Gabriellą Balcerzakową – redaktorką magazynu w latach 2008-2014 – które to rozmowy przeprowadziłam w Wojewódzkiej i Miejskiej Bibliotece Publicznej im. Zbigniewa Herberta w Gorzowie Wielkopolskim 28 lipca i 7 sierpnia 2023 roku. Zawarte w tym szkicu ustalenia pozwolą osadzić analizowany fenomen czasopiśmienniczy w szerszym kontekście zjawisk kulturalno-literackich, istotnych dla rozwoju miasta i regionu.

„Lamus” – ewolucja czasopisma

Pierwszy numer ukazał się w 1993 roku pod tytułem „Lamus. Wydawnictwo literacko-artystyczne”. W skład redakcji wchodził: Tadeusz Zaborowski (redaktor naczelny), Halina Katulska (sekretarz redakcji), Witold Niedźwiecki (dział prozy), Ludwik Lipnicki (dział poezji), Jan Gross (dział satyry), Jerzy Szalbierz, Marian Łazarski, Władysława Nowogórska (dział fot. art.), Mieczysław Rzeszewski (dział plastyki), Czesław

Ganda, Edward Dębicki (dział muzyki), Bogdan Kunicki (dział biografii), Lechosław Mazurkiewicz (red. techniczny), Nikos Chadzinikolau, Alfred Siatecki, Kazimierz Furman i współpracownicy: Leszek Długosz, Magdalena Ćwiertnia. Opracowaniem plastycznym zajął się Mieczysław Rzeszewski. Nakład wynosił 1000 egzemplarzy. We wstępniku Tadeusz Zaborowski zwrócił się do odbiorców następującymi słowami:

Po raz pierwszy w dziejach Gorzowa Wlkp. środowiska twórcze mają wydawnictwo literacko-artystyczne „LAMUS”. Jest to wydarzenie ważne, szczególnie teraz. Pomysł prezentowania dorobku twórczego naszego środowiska kiełkował przez długi czas. Wreszcie dzięki społecznemu zaangażowaniu wielu twórców udało się! Mam nadzieję, że „LAMUS” przyczyni się do przybliżenia dorobku twórczego środowiska, wpłynie pozytywnie na jego integrację, umożliwi promocję młodych talentów, nazaczy wyraźniej miejsce na mapie kulturalnej kraju. W „LAMUSIE” prezentować będziemy wszystkie formy artystyczne. Znajdą tu swoje miejsce dokonania plastyków, muzyków, fotografików i pisarzy. Chcemy też zapraszać przedstawicieli innych środowisk. Idzie mianowicie o środowiska z dużych miast kraju i z zagranicy, jak Poznań, Warszawa, Kraków, Szczecin, Berlin, Moskwa, Paryż czy Londyn. Sposobnością do kontaktów będą spotkania otwarte Redakcji z okazji wydania kolejnego numeru. Myślę, że będą one stanowiły dobrą możliwość do bliższego poznania się wzajemnie, a przede wszystkim do dyskusji nad prezentowanymi propozycjami artystycznymi. Wzbogacona oferta środowiska twórczego o wydawnictwo pozwoli mieć twórcom kontakt pośredni oraz żywić nadzieję na indywidualne spotkania czy zaproszenia¹.

Przytoczona wypowiedź stanowi manifest programowy magazynu, który realizowano w kolejnych wydaniach. W pierwszym numerze pojawiły się następujące teksty: *Samotność poety* Bogdana J. Kunickiego (artykuł poświęcony Zdzisławowi Morawskiemu); poezja Zdzisława Morawskiego, tj. wiersze *Spadkobiercom*, *Ziemia dla żywych*, *Kamień częścią ziemi*, *Testament*, *Nasz dramat*, *Kassja*, *W poczekalni*; fragment powieści Witolda Niedźwieckiego pt. *Antypody*; wiersze Nikosa Chadzinikolaua, tj. *Słowa*, *Córeczka sprzątaczk*, *Mój naród*, *Dom*, *Do pewnej pani*, *Nad zatoką*; *Nowy ład moralny czyli z czym do Europy* Bogdana J. Kunickiego (esej); *Polegli Kolumbowie* Mieczysława Miszkina (szkic o rozdziale w poezji polskiej); *Fatum* Kazimierza Furmana (opowiadanie); *Jestem Cyganką* Edwarda Dębickiego (wspomnienie); wiersz *Życie* Edwarda Dębickiego; wywiad Kai Kunickiej z Krzysztofem Daukszewiczem pt. *Sposób na przetrwanie*; *Drobne przygody w kraju bolszewików* Witolda Niedźwieckiego (felieton); wiersz Leszka Długosza pt. *Piosenka z ulicy Brackiej*; wiersze Ludwika Lipnickiego pt. *Jedlina*, *Płonąca*, ***[„Zmęczony...”]; wiersze Jerzego Hajdugi pt. *Powalony* i *Pół mnie*; *Rezydenci* Alfreda Siateckiego (fragment powieści przygotowanej do druku pt. *Zmowa pułkowników*); wiersze Ireny Kołowrockiej pt. *Serce ucisz się*, *Gdy latem*; wiersze Edwarda Popławskiego pt. *Wizyta (1)*, *Wizyta (3)*; wiersz Krzysztofa Kaczmaro pt. ***[„czas zabiera Cię gdzieś”]; wiersz Macieja Zdziarskiego pt. *Wiersz pozornie o niczym*; wiersze Karola Francuzika pt. ***[„patrzac w lustro”], *Dłonie*.

1 T. Zaborowski, „LAMUS” 1993, nr 1, s. 1.

Oprócz tekstów literackich, pierwszy „Lamus” uświetniły: rysunki Mieczysława Rzeszewskiego; osiem fotografii autorstwa Władysławy Nowogórskiej pt. *Nad Wartą i Notecią*; cztery grafiki Magdaleny Ćwiertni.

Przypomnienie to egzemplifikuje przekrój zawartości tytułu, stanowi też zarys swego rodzaju kanonu kolejnych wydań, nawet tych po zmianie redakcji w 2000 roku. Wówczas wydano numer łączony (1-2), który obejmował lata 1997-2000 (kiedy to rzecz nie wychodziła). Nakład wyniósł 500 egzemplarzy. Skład redakcji tym razem to: Leszek Bończuk, Magdalena Ćwiertnia, Zbigniew Sejwa, Eugeniusz Wieczorek (sekretarz redakcji), Tadeusz Zaborowski (redaktor naczelny). Składem i łamaniem zajmował się Roman Łaniewski. W słowie wstępnym Tadeusz Zaborowski pisał:

W długo przygotowywanym numerze zapewne znajdziecie coś dla siebie. Moje przekonanie wynika stąd, iż w tym numerze zawarty jest materiał stanowiący pewien ładunek emocjonalny oparty na dokonaniach artystycznych w Gorzowie Wlkp.²

Czasopismo podtrzymało formułę wcześniejszych wydań i tradycyjnie pierwszy artykuł dotyczył biografii, tym razem Jana Korcza (*Jan Korcz – malarz Gorzowa* autorstwa Gabrieli Balcerzakowej). Ponadto w numerze opublikowano: wiersz Jana Bora pt. *Samotnik*; opowiadanie Romana Gorzelskiego pt. *Czarna wdowa*; wiersz Marioli Woźniak pt. *Wizja*; podsumowanie Konfrontacji Fotograficznych w Gorzowie Wielkopolskim autorstwa Renaty Ochwat pt. *Pejzaż fotograficzny*; tekst o Edwardzie Dębickim pióra Leszka Bończuka pt. *Spadkobierca artystycznego taboru*; podsumowanie roku na gorzowskiej scenie muzycznej napisane przez Katarzynę Sikorską w tekście *Muzyka klasyczna w Gorzowie*; fraszki Jana Grossa *Pod świąteczną rybkę* (*Walory śledzi, Zawiedziona, Sprytna szprotka, Święta pewnego rybaka*); podsumowanie roku teatralnego *Rok na widowni* Hanny Ciepeli; wiersz Anny Sabot pt. *Muzyka*; satyra Jana Grossa pt. *Droga do żłobu*; sylwetka Zofii Bilińskiej w tekście *Zofia Bilińska, czyli uzmysłowienie piękna* Ireneusza Krzysztofa Szmidta; artykuł Grażyny Kostkiewicz-Górskiej pt. *Literatura piękna w zbiorach regionalnych Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej w Gorzowie Wlkp. (1998-2000)*; satyra Jana Grossa pt. *System kartkowy*; esej Czesława Sobkowiaka pt. *Konkursy, emocje, rzeczy warte poezji*; wiersz Heleny Gordziej pt. *W Gorzowie* (nagroda za wiersz o tematyce gorzowskiej w IV Ogólnopolskim Konkursie Literackim im. Zdzisława Morawskiego, 1997 r.); opowiadanie Augustyna Barana pt. *Noc moich kobiet* (I nagroda za opowiadanie w IV Ogólnopolskim Konkursie Literackim im. Zdzisława Morawskiego, 1997 r.); wiersz Tamary Suproń pt. *Tryptyk o Morawskim* (nagroda główna w V Ogólnopolskim Konkursie Literackim im. Zdzisława Morawskiego, 1998 r.); wiersze Joanny Pucis pt. *Dom dziadków, Stan nieważkości, Nasz dom, Dzbanuszek* (I nagroda za zestaw wierszy o tematyce dowolnej w VI Ogólnopolskim Konkursie Literackim im. Zdzisława Morawskiego, 1999 r.); opowiadanie Kazimierza

2 Idem, *Drozdzy Czytelnicy*, „Lamus” 2000, s. 1.

Furmana pt. *Kochanek swojej żony* (I nagroda w VI Ogólnopolskim Konkursie Literackim im. Zdzisława Morawskiego, 1999 r.); protokół z posiedzenia Komisji Konkursowej IV Ogólnopolskiego Konkursu Literackiego im. Zdzisława Morawskiego, zorganizowanego przez Klub Myśli Twórczej „Lamus” w Gorzowie Wielkopolskim; protokół z posiedzenia Komisji Konkursowej V Ogólnopolskiego Konkursu Literackiego im. Zdzisława Morawskiego, zorganizowanego przez Klub Myśli Twórczej „Lamus” w Gorzowie Wielkopolskim; protokół z posiedzenia Komisji Konkursowej VI Ogólnopolskiego Konkursu Literackiego im. Zdzisława Morawskiego, zorganizowanego przez Klub Myśli Twórczej „Lamus” w Gorzowie Wielkopolskim; opowiadanie *Kryminał tango* Krzysztofa Wójcika (II nagroda w VI Ogólnopolskim Konkursie Literackim im. Zdzisława Morawskiego, 1999 r.); opowiadanie Jacka Laudy pt. *Przypadek Mamerta Frasoblewicza* (III nagroda w VI Ogólnopolskim Konkursie Literackim im. Zdzisława Morawskiego, 1999 r.); wiersz Ireneusza K. Szmida pt. *Spoza milczenia*; recenzja *Poeta spoza milczenia* Mariana Yoph-Żabińskiego; esej Krystyny Kamińskiej pt. *Nasze 55 lat z artystami*; notki autorstwa Bogdana J. Kunickiego, Marii Morawskiej, Leszka Bończuka, Jerzego Gąsiorka, Ireneusza K. Szmida, Andrzeja Krutikowa.

Nie zabrakło także oprawy graficznej, stanowiły ją: reprodukcje obrazów Jana Korcza: *Plac budowy, Cegielnia, Pejzaż spod Lęborka, Lato*; fotografie Zbigniewa Sejwy (16 prac); rysunki Magdaleny Ćwiertni (12 prac).

Kolejne zmiany w rubrykach „Lamusa” nastąpiły w 2001 roku. Przygotowano „Numer specjalny poświęcony Zdzisławowi Morawskiemu i pokłosiu VII Konkursu Literackiego jego imienia”. Redakcją literacką zajęła się Krystyna Kamińska, opracowaniem edytorskim, wyborem i układem tekstów – Ireneusz Krzysztof Szmidt, natomiast opracowaniem plastycznym i projektem okładki – Magdalena Ćwiertnia. Nakład: 500 egzemplarzy. Na wewnętrznej stronie okładki zamieszczono wiersz Zdzisława Morawskiego ***[„Co po mnie ostanie?...”].

Również w 2002 roku doszło do przetasowań w zespole redakcyjnym. Redaktorem naczelnym został Eugeniusz Wieczorek. Rysunkami i projektem okładki zajęła się Magda Ćwiertnia. Wykorzystano fotografie autorstwa Zbigniewa Sejwy, Emilii Wójcik, Zbigniewa Wójcika, część z nich pochodziła z archiwów Klubu „Lamus”, Teatru im. J. Osterwy i WAG „Arsenał”. Magazyn ponownie wyszedł w nakładzie 500 egzemplarzy. Słowo od redakcji, poprzedzające numer, zawierało informacje o treści kolejnej odsłony wydawniczego przedsięwzięcia.

„Lamus” z 2002 roku wyraźnie dzieli się na trzy części. W pierwszej proponujemy spojrzenie na gorzowską kulturę w trzech dziedzinach sztuki. Renata Ochwat i Gabriela Balcerzakowa oceniają propozycje plastyczne [...]. Ireneusz K. Szmidt sumuje siedem lat pracy Ryszarda Majora [...]. Krystyna Kamińska przedstawia dorobek literacki autorów, którzy w ostatnich dziesięciu latach związani byli z Gorzowem. Drugą część „Lamusa” wypełniają utwory nagrodzone w VIII Ogólnopolskim Konkursie Literackim im. Zdzisława Morawskiego. [...] W trzeciej

części, publicystycznej, Zdzisław Linkowski, Jerzy Hopfer i Bogdan J. Kunicki rozważają, jakie powinny być „Dni Gorzowa”³.

Zawartość czasopisma w tym zeszycie przedstawia się następująco: *Ostatnia odsłona. Rozmowa z Michałem Pukliczem* – wywiad Gabrieli Balcerzakowej z Michałem Pukliczem; *Malarstwo głównie sakralne* Renaty Ochwat – recenzja wystaw w Gorzowie Wielkopolskim; *Post factum* Gabrieli Balcerzakowej – recenzja wydarzeń artystycznych w Gorzowie Wielkopolskim; wiersze Joanny Wajs pt. *w ogrodzie, w sadzie dziadka, na Targowej* (I nagroda w kategorii poezji w VIII Ogólnopolskim Konkursie Literackim im. Zdzisława Morawskiego); *Gorzowskie sezony Ryszarda Majora* Ireneusza K. Szmida – podsumowanie pracy dyrektora Teatru im. Juliusza Osterwy Ryszarda Majora; repertuar Teatru im. Juliusza Osterwy w latach 1995-2002; *Literacki krajobraz bez cudów* Krystyny Kamińskiej – przedstawienie dorobku literackiego pisarzy z regionu z dziesięciu lat; spis książek wydanych w latach 1993-2002 (autorzy gorzowscy lub związani z Gorzowem); *Książki o Gorzowie i o gorzowianach w zbiorach regionalnych Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej (nabytki od września 2001 do sierpnia 2002)* Grażyny Kostkiewicz-Górskiej – omówienie; relacja Janusza Koniusza z przebiegu VIII Ogólnopolskiego Konkursu Literackiego im. Zdzisława Morawskiego pt. *Po ósmym przed dziewiątym*; protokół z posiedzenia jury VIII Ogólnopolskiego Konkursu Literackiego im. Zdzisława Morawskiego; opowiadanie Jacka Włoska pt. *Brok i inni*; wiersze *Słowo o Zdzisławie Morawskim, Puszkim w Gorzowie* Mariana Yoph-Żabińskiego (wyróżnienie w kategorii poezji w VIII Ogólnopolskim Konkursie Literackim im. Zdzisława Morawskiego); opowiadanie Ludwika Ireneusza Lipnickiego pt. *Żurawim piórkem* (II nagroda w kategorii proza w VIII Ogólnopolskim Konkursie Literackim im. Zdzisława Morawskiego); wiersz Łukasza Daniela Pięty pt. *Siostra Faustyna sprawdza listę obecności w niebie* (wyróżnienie w kategorii poezji w VIII Ogólnopolskim Konkursie Literackim im. Zdzisława Morawskiego); opowiadanie Kamili Powroźnik pt. *Pies w samochodzie* (III nagroda w kategorii proza w VIII Ogólnopolskim Konkursie Literackim im. Zdzisława Morawskiego); wiersze Anny Andrych pt. *Listy z Amsterdamu (Zima, Lato, Dylemat)* – II nagroda w kategorii poezji w VIII Ogólnopolskim Konkursie Literackim im. Zdzisława Morawskiego; opowiadanie Mieczysława J. Warszawskiego pt. *Kamienicznik* (wyróżnienie w kategorii prozy w VIII Ogólnopolskim Konkursie Literackim im. Zdzisława Morawskiego); „Dni” *lokalnej tradycji* Zdzisława Linkowskiego – felieton; „Dni” *bliżej Warty* Jerzego Hopfera – felieton; „Dni” *z folklorem cygańskim* Bogdana Kunickiego – felieton; wiersz Romana Habdasa pt. *Wieczne pióro żalu* (wyróżnienie w kategorii poezji w VIII Ogólnopolskim Konkursie Literackim im. Zdzisława Morawskiego); referat Leszka Bończuka pt. *Cyganie a reszta Europy*; artykuł *Łemkowie – tradycja z odciętymi korzeniami* Mirosława Pecucha; wykaz publikacji poświęconych Łemkom

3 Redakcja, *Szanowni Czytelnicy!*, „Lamus” 2002, nr 1 (11), s. 1.

i Łemkowszczyźnie w zbiorach regionalnych Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej w Gorzowie Wlkp.; artykuł Anny Makowskiej-Cieleń pt. *Spotkanie regionalistów w Gorzowie*.

Ponadto zamieszczono odbitki prac plastycznych: Michała Puklicza (dwie prace), Ventzislava Piriankova (dwie prace), Jerzego Nowosielskiego (jedna praca), fotografia autorstwa Sławomira Sajkowskiego, 46 zdjęć, 21 rysunków.

Eugeniusz Wieczorek pełnił funkcję redaktora naczelnego do 2008 roku. W tym czasie do zespołu dołączył Zbigniew Olchowik, który zajął się rysunkami i projektem okładki.

Trzynasty numer w 2004 roku wydano w częściowo zmienionej formie. „Wprowadziliśmy kolorowe zdjęcia, zwiększyliśmy wielkość czcionki i ilość ilustracji. Zmieniony ład edytorski, mam nadzieję, sprawi, że pismo zyska na atrakcyjności”⁴. Nakład osiągnął tym razem 600 egzemplarzy. W stopce redakcyjnej zamieszczono nazwiska autorów wywiadów i zdjęć. Zbigniew Olchowik ponownie zajął się szatą graficzną, udostępniając także swoje grafiki i rysunki.

„Lamus” w 2005 roku, podobnie jak wcześniej, wyszedł jako rocznik (nr 14). Nakład wynosił 600 egzemplarzy na papierze kredowym. Zbigniew Olchowik opracował projekt okładki, rysunki zaś – Agata Buchalik-Drzyzga. W słowie wstępnym redaktor naczelny Eugeniusz Wieczorek podkreślał, że „rok 2005 obfitował w liczne uroczystości i obchody z racji sześćdziesięciu lat polskiego Gorzowa”⁵. Również czasopismo odwoływało się do tej rocznicy. Zastosowano podział na konkretne działy (Wspomnienie, Ludzie z tamtych lat, Sztuka w mieście, Teatr, Fotografia, Literatura, Na warsztacie gorzowskich twórców, Felietony, Wiersze poetów gorzowskich, XI Ogólnopolski Konkurs Literacki im. Zdzisława Morawskiego).

Kolejne wydanie „Lamusa” z 2006 roku (nr 15) odbito w 500 egzemplarzach. Eugeniusz Wieczorek pozostał redaktorem naczelnym, natomiast funkcję zastępcy redaktora naczelnego objęła Krystyna Kamińska (wcześniej redaktorka literacka). Zbigniew Olchowik zaprojektował okładkę tomu i wyposażył we własne rysunki. Ireneusz K. Szmidt odpowiadał za dział literacki i opracowanie graficzne. W słowie wstępnym Wieczorek pisał:

zapraszam Państwa do kolejnego „Lamusa”, czyli do zbioru różnaitości, jak na „Lamus” przystało, bardziej związanych z przeszłością niż przyszłością. Znajomość przeszłości jest nam niezbędnie potrzebna do budowania naszej współczesnej tożsamości, szczególnie teraz, gdy coraz bardziej odczuwalna jest atmosfera jubileuszu 750-lecia Gorzowa, dawniej Landsberga nad Wartą. W naszym „Lamusię” jest także sporo o współczesności, więc prosimy nie pomijać takich tekstów⁶.

4 E. Wieczorek, *Drodzy Czytelnicy!*, „Lamus” 2004, nr 13, s. 1.

5 Idem, *Drodzy Czytelnicy!*, „Lamus” 2005, nr 14, s. 1

6 Idem, *Szanowni Czytelnicy!*, „Lamus” 2006, nr 15, s. 1.

W roczniku czternastym nie zamieszczono utworów, będących pokłosiem Ogólnopolskiego Konkursu Literackiego im. Zdzisława Morawskiego. Na wewnętrznej stronie okładki znalazły miejsce zdjęcia z gali oraz nazwiska nagrodzonych, a na wewnętrznej stronie tylnej okładki pojawiło się ogłoszenie o następnej edycji konkursu.

W 2007 roku wyszedł kolejny numer (16) „Lamusa” (nakład: 500 egzemplarzy). Tym razem we wstępniku redaktor naczelny stwierdzał:

dobiegły końca obchody jubileuszu 750. rocznicy Gorzowa. Uczestniczyliśmy bądź byliśmy świadkami wielu przedsięwzięć, które na długie lata zmieniły oblicze Gorzowa. Nowy most na Warcie, obwodnica zachodnia, bulwar, nowe ulice i węzły komunikacyjne, parki, nowe elewacje secesyjnych kamienic, nowa biblioteka przysporzyły satysfakcji mieszkańcom miasta i wzbudzają uznanie przyjezdnych⁷.

W 2008 roku „Lamus” pojawił się w nowej odsłonie – już nie jako „Pismo literacko-artystyczne”, lecz „Pismo kulturalno-artystyczne” (nakład: 500 egzemplarzy, papier kredowy). Redaktorką naczelną została Gabriela Balcerzakowa. Poza tym w skład redakcji weszli Beata Frydryczak (Zielona Góra), Bogdan Banasiak (Łódź) i Zbigniew Sejwa (Gorzów Wielkopolski). Z magazynem współpracowali: Maciej Dudziak (Gorzów Wielkopolski), Izabela Kowalczyk (Poznań), Marianna Lis (Warszawa), Jakub Dąbrowski (Poznań), Maciej Mazurek (Warszawa), Ryszard Górecki (Berlin), Elżbieta Skorupska-Raczyńska (Gorzów Wielkopolski) i Jarosław Lubiak (Łódź). Projektem całości oraz opracowaniem graficznym zajęła się Monika Szalczyńska (ujednolicono projekt okładki także w przyszłych numerach). Za korektę i redakcję techniczną odpowiadała Olga Rutkowska. Czasopismo zaczęto dystrybuować w sieci EMPiK w cenie 10,00 złotych. We wstępniku, który przytaczam w całości, przedstawiono założenia pisma w zmiennej postaci:

kierowało nami głębokie przekonanie, że współczesne formy sztuki i kultury stanowią ciągłość. Że nawet ekstremalne zjawiska estetyki najnowszej, nie są żadnym wynaturzeniem, że posiadają one silne zakorzenienie w przeszłych zjawiskach i kategoriach. Z perspektywy badacza również „nomadyczne”, niestandardowe zjawiska kultury, wpisują się w znany zbiór naprzemiennej aprobaty i odrzucenia. Pragniemy ukazywać te przemiany i „wiązać” zerwane i zagubione ogniwa, odnajdując ich miejsce na imaginacyjnej „linii” przekształceń, układającej się w dziejach kultury sinusoidalnie w trwałym porządku: awangarda, klasycyzm, ariergarda, która niedawno, zaledwie „wczoraj”, nosiła zasłużone miano „awangardy”, a każdorazowo „dziś” walczy na programy z rewolucją młodych – kolejnymi awangardzistami.

Dlatego pozostawiliśmy w nagłówku pisma nazwę „Lamus”, choć jego zawartość i charakter ulega zmianom zasadniczym. Pismo będzie półrocznikiem. Każdy numer zostanie opatrzony podtytułem, stanowiącym nazwę własną zeszytu. Rozpoczynamy od „Dialogu idei”; kolejne tytuły to „Pamięć” oraz „Pośpiech”. Dalsze – pojawią się niebawem.

Wybór tytułu niniejszego zeszytu („Dialog idei”) podyktowany jest programowo, tj. chęcią zaznaczenia obszaru zainteresowania pisma: szeroki zakres kultury i sztuki.

7 Idem, *Drodzy Czytelnicy*, „Lamus” 2007, nr 16, s. 1.

Przedstawiamy teksty wybitnych nieraz specjalistów wąskich dziedzin nauki, których prosimy o szersze, ponaddiscyplinarne spojrzenie na przedmiot własnych badań naukowych i zainteresowań, a zatem prowokujemy do bycia *fusion*, co oznacza postawę „powszechnego łączenia stylów” niekiedy bardzo odległych, charakterystyczną dla naszego (wciąż postmodernistycznego) czasu. Mówiąc obrazowo, zwracamy się do poważnych badaczy i prosimy: odrzućcie koturn, uprawiajcie *freestyle*, bądźcie jak dyskdokeje.

W zeszycie „Lamus – Dialog idei” przykładami takiego zdialogizowania (*fusion*) jest tekst prof. Beaty Frydryczak (filozofia), prof. Romana Doktora (literaturoznawstwo), prof. Marka Pabicha (architektura), styl ten pojawia się wyraźnie również u pozostałych uczestników tego zamierzenia wydawniczego⁸.

Zawartość nowego „Lamusa” przedstawiała się następująco: artykuł *Filozofia, czyli dialog, spór i krytyka* Bogdana Banasiaka; artykuł *Koniec ery intelektualistów* Macieja Mazurka; artykuł *O dwóch spojrzeniach na przyrodę, czyli u źródeł nowej relacji człowieka z naturą* Beaty Frydryczak; artykuł *O architekturze i przestrzeni muzealnej* Marka Pabicha; artykuł *Formacja Arsenal jako dialog idei* Gabrieli Balcerzakowej; artykuł *Dwa spojrzenia na teatr. Moje pięć lat. Moje pół wieku* Marianny Lis i Andrzeja Lisa; artykuł *Dialog gatunków w literaturze* Romana Doktora; artykuł *Polacy nie gęsi... – europejści gęsi język mają* Zygmunta Gałęckiego; artykuł *Drajwer, recykling, hit – wyrazy angielskie we współczesnym języku polskim* Henryka Dudy; artykuł *Dyskretny anty(urok) ponowoczesnej agory albo o kupujących i kupowanych* Macieja Dudziaka; artykuł *Umowa paradysko-województwa* Jerzego Wierchowicza; – cykl *Komentarze: Dominanta* Marka Pabicha, *Gorzów ziemia pożądania?* Jarosława Lubiaka.

Oprócz artykułów zamieszczono: podobizny 36 prac (m.in. instalacji, fotoinstalacji) Krzysztofa Cichosza, 15 fotografii, rysunek Jacka Sempolińskiego *Nieborów Wykrot*, odbitki dwu billboardów wakacyjnej kampanii promocyjnej Gorzowa Wielkopolskiego.

W 2014 roku wydano ostatnie dwa numery magazynu. Pierwszy półrocznik nosił tytuł „Lamus. 13. Upokorzenia”. Redaktorka naczelna pisała:

kolejny zeszyt pisma jest zawsze wyzwaniem i przygodą – nie wspominając o związanych z tym emocjach i przyjemnościach. Kiedy przystępowaliśmy (październik 2013 r.) do „wymyślenia” jego tematu i tytułu, wyobrażałam sobie, że kontekstem dla **upokorzeń** [wyróżnienie – M.T.] będzie podskórny, nieco ukryty we współczesnej codzienności (czyt. kulturze) problem nieumiejętności znalezienia się między poczuciem bycia upokarzonym a upokarzaniem innych. Europejska scena polityczna brutalnie rozchwiała wszelkie teoretyczne dywagacje, przypominając podstawową figurę upokarzania słabszego przez silniejszego, zależnego od dominującego⁹.

W zeszycie ukazały się: artykuł *O dwóch sposobach upokorzenia rozumu* Adama Świeżyńskiego; artykuł *Zwyczajne upokorzenia* Jerzego Rossy; artykuł *Przymus jako narzędzie upokorzenia w cierpieniu* Grzegorza Cyrana; artykuł *Upokorzenie jako parametr osadniczego losu w powieści neo-post-osiedleńczej i regionalnej literaturze osadniczej* –

8 G. Balcerzak, Z. Sejwa, *Od redakcji*, „Lamus. 1. Dialog idei” 2008, nr 1/1 (17), s. 2-3.

9 Eidem, *Od redakcji. Upokarzanie/upokorzenie zamiast wstępu*, „Lamus” 2014, nr 1/13 (29), s. 2.

dwa scenariusze Małgorzaty Mikołajczak; artykuł *Ecce Nazario* Pawła Orła; artykuł *Życ i umierać w poniżeniu* Honoraty Korpikiewicz; artykuł *Upokorzeni od powstania. Rzecz o narodzie ukraińskim* prof. Heleny Krasowskiej; artykuł *Upokorzenie innego. Obraz XIX-wiecznego Podola w powieści Anatolija Swydnyc'kiego Luboraccy* Lecha Aleksego Suchomłynowa; artykuł *O regionie lubuskim. „Tu mówimy najczystsą polszczyzną”* – czyli o piątynie języka Anny Zielińskiej; wywiad Michała Rydlewskiego z prof. Wojciechem J. Bursztą pt. *Wokół kultury upokarzania, chamstwa i pogardy*; artykuł *Bezsilność i prze-moc estetyczna Aleksandry Ska* Jarosława Lubiaka; artykuł *Aleksandra Ska* Izy Kowalczyk.

Do tomu weszło 31 zdjęć.

Numer drugi z 2014 roku wydano w nakładzie 500 egzemplarzy pt. „Lamus. 14. Mistyfikacja/Podróbka/Zamiast”. Gabriela Balcerzak otworzyła numer następującymi słowy:

najnowszy, przedstawiany dziś Państwu, numer „Lamusa”, podejmujący szeroki zakres ‘podróbek’, ‘falsyfikatów’, ‘ersatzów’, ‘zastępników’, ‘surogatów’, a nawet ‘mistyfikacji’ (warstwa ilustracyjna zeszytu) oraz pospolitych naśladownictw, czyli tego, co może być stosowane **zamiast** [wyróżnienie – M.T.] czegoś innego, jest – ściśle mówiąc – **za**: ‘za’ wszystkie zeszyty, jakich nie uda się nam już przygotować¹⁰.

W ostatnim półroczniku opublikowano: artykuł *Bogom podobni* Bogdana Banasiaka; artykuł *Spoleczna odpowiedzialność w perspektywie socjologicznej* Jerzego Rossy; artykuł *Symulakrum albo zgrzebny fikoł na samorządowym gumnie* Wiesława Skrobota; artykuł *Erzac teologiczno-moralny z Hiobem i ze „Wspólnym Przesłaniem” w tle* Adama Świeżyńskiego; artykuł *Recykling w studni czasu* Grzegorza Bazylaka; artykuł *Poszukując autentyczności* Marianny Lis; artykuł *O muzeach krajowych* Jana Michalskiego; artykuł *z fragmenty fikcji kina?* Pawła Orła; artykuł *„Post scriptum”: Co zamiast czego* Gabrieli Balcerzakowej; artykuł *Robert Kuśmirowski*.

Zeszyt ozdobiły 62 ilustracje (fotografie).

Metamorfoza „Lamusa”

Czasopismo od 2008 roku miało tematyczny charakter. Jak wspomniano wyżej, pierwszy numer w nowej, ujednocionej szacie graficznej i o zauważalnej zmianie zawartości nosił podtytuł „Dialog idei”. Dla następnych zeszytów również wyznaczono odrębne kręgi tematyczne: „Lamus. 2. Pamięć”; „Lamus. 3. Pośpiech”; „Lamus. 4. Podróże/Mistrzowie”; „Lamus. 5. Płeć kultury”; „Lamus. 6. Kontrkultura i inne rewolty”; „Lamus. 7. Miejsca”; „Lamus. 8. Fotografia/Refleksy”; „Lamus. 9. Degradacje”; „Lamus. 10. Tolerancja: mitologizacje”; „Lamus. 11. Pospolitość”; „Lamus. 12. Dialog płci”; w 2014 roku: „Lamus. 13. Upokorzenia” i „Lamus. 14. Mistyfikacja/Podróbka/Zamiast” (o których szerzej wyżej).

¹⁰ Eidem, *Od redakcji. Zamiast*, „Lamus” 2014, nr 1/14 (30), s. 2.

Gdy w 2008 roku nowi redaktorzy zmienili koncepcję i odmienili zasady doboru zawartości merytorycznej czasopisma, tytuł nabrał cech hermetycznego półrocznika, na łamach którego wypowiadali się naukowcy, filologowie i artyści z całej Polski. Wydaje się, że dzięki obraniu takiej perspektywy pismo zyskało na znaczeniu – miało przede wszystkim zasięg ogólnokrajowy i można było je zakupić w sieci EMPiK. Pomimo że formuła zainicjonowana przez Gabrielę Balcerzakową i Zbigniewa Sejwę spotkała się z pewną krytyką (np. ze strony Krystyny Kamińskiej¹¹), nie można umniejszyć znaczenia faktu, iż „Lamus” po 2008 roku pretendował do statusu periodyków opiniotwórczych w skali kraju, poprzez co Gorzów Wielkopolski stał się jednym z ośrodków kulturalno-literackich na miarę na przykład Wrocławia („Odra”, „Rita Baum”).

Z nowym „Lamusem” na stałe współpracowali: Bogdan Banasiak (Łódź), Jakub Dąbrowski (Poznań), Maciej Dudziak (Gorzów Wielkopolski), Beata Frydryczak (Zielona Góra), Ryszard Górecki (Berlin), Izabela Kowalczyk (Poznań), Marianna Lis (Warszawa), Jarosław Lubiak (Łódź), Maciej Mazurek (Warszawa), Elżbieta Skorupska-Raczyńska (Gorzów Wielkopolski).

W piśmie publikowali także teoretycy i naukowcy z różnych ośrodków akademickich i artystycznych – Marek Abramowicz (Göteborgs Universitet), Katarzyna Chrudzimska-Uhera (Warszawa), Katarzyna Citko (Białystok), Roman Doktor (Lublin), Dorota Folga-Januszewska (Warszawa), Zygmunt Galecki (Lublin), Dariusz Jastrząb (Szczecin), Anna Kalewska (Warszawa), Jacek Kolbuszewski (Wrocław), Helena Krasowska (PAN Warszawa), Jan Michalski (Kraków), Małgorzata Mikołajczak (Zielona Góra), Agnieszka Morstin-Popławska (Kraków), Anna Nawolska (Wrocław), Elżbieta Pakszys (Poznań), Jerzy Rossa (Gorzów Wielkopolski), Zbigniew Rybczyński, Andrzej Stasiuk, Lech A. Suchomlynov (Kijów), Juliusz Tyszka (Poznań), Katarzyna Taborska (Gorzów Wielkopolski), Romuald Weksler-Waszkinel (Lublin).

Gorzowskie czasopismo „Lamus” mocno zarysowało się w przestrzeni kulturalnej miasta. Krystyna Kamińska zaznaczyła trzy istotne cezury dla periodyku, tj. do 2000 roku, gdy „pismo powstało z autentycznej potrzeby dokumentowania twórczych dokonania środowiska artystycznego. *Spiritus movens* przedsięwzięcia nie był wcale artystą, lecz człowiekiem nauki, potem profesorem doktorem habilitowanym w zakresie nauk technicznych – Tadeusz Zaborowski”¹². Kolejne lata – 2000-2008 – wyznaczyły inny horyzont refleksji, kładącej nacisk na istotny w tym czasie komponent: lokalność, ścisły związek z regionem.

Na następny numer „Lamusa” trzeba było czekać aż do 2000 r. i zmianę kierownika klubu. Ukazał się w końcu 2000 roku, z nową szatą graficzną zaprojektowaną przez Magdę Ćwiertnię, z główką, którą powtarzano przez kilka następnych lat. Numer znów występuje jako 1-2, ale jeszcze

11 K. Kamińska, *Trzy oblicza pisma „Lamus”*, <https://www.echogorzowa.pl/news/31/moje-irytacji-fascynacje/2015-01-16/trzy-oblicza-lamusa-10043.html> [dostęp: 12.11.2023].

12 *Ibidem*.

bardziej kuriozalna jest ciągłość rocznikowa. Choć to zaledwie piąta edycja pisma, wyliczono, że to rocznik ósmy, w nawiasie podając, że obejmuje lata 1997, 1998 i 1999.

Choć redaktorem naczelnym nominalnie pozostał Tadeusz Zaborowski, wyraźna jest już nowa koncepcja, wniesiona przez Eugeniusza Wieczorka (nowego kierownika klubu „Lamus”, tu tylko sekretarza redakcji), jako że będzie kontynuowana w latach następnych. Oprócz wymienionych w skład redakcji weszli Leszek Bończuk i Zbigniew Sejwa.

Numer otwiera szkic Gabrieli Balcerzakowej o Janie Korczu oraz reprodukcje czterech jego obrazów w kolorze. Są tu również teksty omawiające dorobek artystyczny innych twórców – Leszek Bończuk pisze o Edwardzie Dębickim, a Ireneusz K. Szmidt o Zofii Bilińskiej. Na ostatnich stronach tego wydania zamieszczono wypowiedzi kilku osób na ten sam temat. Ten rodzaj publicystyki stanie się tzw. tematem wiodącym w następnych numerach [...]. Tu w krótkich tekstach dorobek miejscowych artystów oceniają: Krystyna Kamińska, Bogdan Kunicki, Maria Morawska, Leszek Bończuk, Jerzy Gąsiorek, Ireneusz K. Szmidt i Andrzej Krutikow. Zmieszczono także po kilka tekstów nagrodzonych w konkursach im. Z. Morawskiego, które rozstrzygnięto w latach 1997-2000¹³.

Wreszcie nastąpił rewolucyjny 2008 rok, gdy „Lamus” całkowicie zmienił kształt – właściwie schedą po poprzedniku pozostał tylko tytuł. Wówczas – jak pisze Kamińska – adresatami pisma byli odbiorcy w całym kraju, a szeroko pojęta tematyka otwierała je dla licznego grona czytelników.

Ale otwarta formuła pisma stała się również dla niego pułapką. Wiodące tematy są tak ogólne, że zmieścić w nich można niemal wszystko. Głównie to, co zaproszony lub tylko zgłaszający się autor ma w szufladzie. Również ostatni, aż trójczłonowy temat Mistyfikacja/Podróbka/Zamiast okazał się ogromnie rozległy, bo obok erudycyjnego referatu z jakiejś konferencji jest np. omówienie paryskiej wystawy z 1931 r. lub przedstawienia teatralnego angielskiego autora. Większość artykułów autorów z długimi tytułami naukowymi przed nazwiskiem jest napisana językiem hermetycznym, wprost slangiem naukowym. Nie czyta się ich łatwo¹⁴.

Słowa krytyczki wydają się swego rodzaju atakiem na trzecią odsłonę czasopisma. Czy można bowiem uznać, że „erudycyjny referat” czy „slang naukowy” to wady tekstu? A może „Lamus” po 2008 roku wypełniał wizję, która wcześniej była nieodnotowana w czasopiśmiennictwie literackim Gorzowa Wielkopolskiego? Warto w tym miejscu nawiązać do rozmów, jakie przeprowadziłam latem 2023 roku z dr Gabriellą Balcerzakową i dr. Zbigniewem Sejwą.

Magazyn zmienił formułę, gdy Zbigniew Sejwa, doktor nauk o sztuce, objął w 2007 roku stanowisko dyrektora Klubu Myśli Twórczej Lamus przy ulicy Sikorskiego 5 w Gorzowie Wielkopolskim. Ten znany w środowisku animator kultury i kurator sztuki to jednocześnie artysta sztuk wizualnych, także fotografik. Nowy wydawca miał wizję, jak powinno wyglądać czasopismo, wychodzące pod auspicjami prowadzonej przezeń placówki. Chciał, by nabrało odpowiedniego charakteru, gdzie istotne są walory artystyczne i literackie na miarę tytułu europejskiego. Zaprosił do współpracy dr Gabriellę

---

¹³ *Ibidem.*

¹⁴ *Ibidem.*

Balcerzakową, a ta na zaproszenie przystała i podjęła zadania redaktorki naczelnej „Lamusa”. Uznał ją bowiem Sejwa za jedyną osobę, która była w stanie zrozumieć tok jego myślenia i porozumieć się z nim w kwestii kształtu pisma. Nad szatą graficzną magazynu miała pieczę Monika Szalczyńska, której profesjonalizm podkreślało oboje moich interlokutorów, zarówno Balcerzakowa, jak i Sejwa. Pozostała część redakcji to osoby, z którymi moi rozmówcy zetknęli się osobiście podczas kształcenia – naukowego rozwoju, działalności kulturalno-artystycznej i wydawniczo-pisarskiej.

Nowy „Lamus” zrodził się z ambicji osobistych i miejskich. „Gorzów to jest takie ciekawe miasto, że ludzie mają wysokie aspiracje i bardzo takie kulturalno-artystyczne wysokie oczekiwania i dążenia, ale z drugiej strony – słabo wytwarzają własne oryginalne dzieła [...], które tutaj mogłyby się urodzić” – skonstatował Zbigniew Sejwa, gdy zapytałam go o ideę nowej odsłony periodyku. Chciał stworzyć produkt, jaki powstałby w Gorzowie jako niepowtarzalny, jedyny i – nadto – dlatego też dający szansę, by emanować na kulturę europejską „na bazie gorzowskiej siły, pchającej twórców do aspiracji, którzy nierzadko nie mieli możliwości realizować tych planów” – uzasadniał. Pragnął, by powstało pismo, mówiące o czymś więcej niż lokalnych sprawach i miejskiej kulturze. Dodał, że taka wizja nie spodobała się części środowiska, skupionej na regionie (m.in. Krystynie Kamińskiej). Jednocześnie podkreślał podwaliny pomysłu na czasopismo – wyrastały z woli skupienia *entourage* artystycznego, literackiego, nie tylko wyrastającego z lokalności, ale i szerzej – z kraju. O tej chęci pisał w końcu redaktor naczelny w słowie wstępnym do pierwszego numeru z 1993 roku. W pewnym sensie Sejwa wrócił do pierwotnej idei.

Podtytuły „Lamusa” wiązały się z potrzebą nadania czasopismu ponadczasowego charakteru. Wyrastały z przemyśleń o zabarwieniu filozoficznym, które to czasopismo – według Sejwy – nie miało być „dęte”, np.: „Podróże” albo „Pamięć” (konik wydawcy). Każdy numer był ilustrowany pracami jednego autora: „artysta, czy fotograf, czy malarz, czy rzeźbiarz pasuje do tematu. Czasami było to dalekie, czasami bardzo bliskie” – mówił Sejwa, a według autora tych słów, pismo wychodziło cudem. Redakcja *de facto* opierała się na trzech osobach, tj. Gabrieli Balcerzakowej, Monice Szalczyńskiej i Zbigniewie Sejwie, mimo to „Lamus” był jedynym pismem w Lubuskiem wydawanym na skalę ogólnopolską – rzecz jasna, w pewnym sensie.

W optyce Gabrieli Balcerzakowej, pismo miało mieć charakter częściowo lokalny (dlatego pozostawiono nazwę, na co nalegał Sejwa), jednakże redaktorka nie chciała się grzebać w cyganerii gorzowskiej, nie chciała zostać w zagrodzie lokalnej. Zaproponowała, żeby magazyn był półrocznikiem. Do publikowania w „Lamusie” pozyskała „piękny bukiet znakomitych polskich nazwisk”, dzięki czemu redaktorka zdobyła także konkretne kontakty, a publikujący stali się jej znajomymi, co było wartością dodaną. Wizja „Lamusa” jako pisma kulturalnego, literacko-artystycznego z odcieniem filozoficznym, według Balcerzakowej, sprawdziła się. Dla wielu magazyn stał się przestrzenią, gdzie

mieli możliwość pisania uznani. Jednakże redaktorka nie przystała na propozycję, aby pismo było punktowane, z rozmysłem nie nadała mu charakteru naukowego. Publikowała wolny głos. Jednocześnie pismo nie miało być jednoznaczne, ściśle tematyczne – było skierowane do czytelników poszukujących.

Periodyk przestano wydawać wraz z zamknięciem Kamienicy Artystycznej „Lamus” w 2014 roku. „Lamus” przez ponad dwadzieścia lat współtworzył kształt środowiska literacko-kulturalnego Gorzowa Wielkopolskiego. Ewoluował od magazynu ściśle regionalnego do formy projektu czasopiśmienniczego o zasięgu ogólnopolskim. Przez ten okres zmieniały się redakcje, także redaktorzy naczelni, co powodowało, że pismo nie miało ujednoczonego charakteru zarówno w warstwie merytorycznej, jak i szacie graficznej. Ostatni okres (po 2008 r.) to moment, gdy pismo nabrało właściwości filozoficzno-artystyczno-literackich. Można postawić tezę, że wówczas „Lamus” z powodzeniem mógłby wpisać się w krajowy nurt czasopiśmiennictwa najwyższej próby, a nawet stanąć na swego rodzaju wierzchołku wydawnictw ciągłych. Niestety przestał istnieć, gdy władze miasta, wprowadzając oszczędności, połączyły dwie gorzowskie instytucje kultury.

LITERATURA CYTOWANA

- Balcerzak G., *Od redakcji. Upokarzanie/upokorzenie zamiast wstępu*, „Lamus” 2014, nr 1/13 (29).
Balcerzak G., *Od redakcji. Zamiast*, „Lamus” 2014, nr 1/14 (30).
Balcerzak G., Sejwa Z., *Od redakcji*, „Lamus. 1. Dialog idei” 2008, nr 1/1 (17).
Kamińska K., *Trzy oblicza pisma „Lamus”*, <https://www.echogorzowa.pl/news/31/moje-irytacje-i-fascynacje/2015-01-16/trzy-oblicza-lamusa-10043.html> [dostęp: 12.11.2023].
Redakcja, *Szanowni Czytelnicy!*, „Lamus” 2002, nr 1 (11).
Wieczorek E., *Drodzy Czytelnicy!*, „Lamus” 2004, nr 13.
Wieczorek E., *Drodzy Czytelnicy!*, „Lamus” 2005, nr 14.
Wieczorek E., *Drodzy Czytelnicy*, „Lamus” 2007, nr 16.
Wieczorek E., *Szanowni Czytelnicy!*, „Lamus” 2006, nr 15.
Zaborowski T., *Drodzy Czytelnicy*, „Lamus” 2000, nr 1-2.

Ewolucja „Lamusa” – od lokalnego periodyku o charakterze literacko-artystycznym po quasi-naukowe czasopismo specjalistyczne o zasięgu ogólnopolskim

STRESZCZENIE: Artykuł dotyczy pisma literacko-artystycznego „Lamus” wydawanego w latach 1993-2014 w Gorzowie Wielkopolskim. Ujmuje zagadnienie ewolucji periodyku na przestrzeni tego okresu na podstawie zawartości czasopisma. Celami artykułu są analiza korpusu oraz zarysowanie tła lokalnego czasopiśmiennictwa, aby unaocznic rolę „Lamusa” w Gorzowie Wielkopolskim. W czasie, gdy był publikowany, stanowił jeden z najbardziej opiniotwórczych regionalnych magazynów literackich. Pozycja „Lamusa” była na tyle silna, że w późniejszym czasie – po zmianie składu redakcji, od 2008 roku – miał zasięg ogólnokrajowy, będąc dystrybuowanym w sieci Klubu Międzynarodowej Prasy i Książki (EMPiK). Na podstawie pisma kreuje się obraz środowiska literackiego w Gorzowie Wielkopolskim, które skonsolidowane wokół Kamienicy Artystycznej „Lamus” przy ulicy Sikorskiego 5 oddziaływało na kulturalny charakter miasta. Periodyk w początkowej fazie był forum wypowiedzi dla lokalnych twórców, następnie – po rewolucyjnej zmianie szaty graficznej oraz zawartości – niejako zrzeszył głosy kręgów naukowo-filologiczno-artystycznych Polski. Wizja czasopisma konwertowała się zwłaszcza od 2008 roku, gdy redaktorką naczelną została Gabriela Balcerzakowa (po objęciu funkcji

dyrektora Kamienicy Artystycznej przez Zbigniewa Sejwę). Artykuł prezentuje zawartość wybranych numerów i w charakterystyce pisma opiera się na rozmowach z Gabriellą Balcerzakową i Zbigniewem Sejwą przeprowadzonych w Wojewódzkiej i Miejskiej Bibliotece Publicznej im. Zbigniewa Herberta w Gorzowie Wielkopolskim latem 2023 roku (28 lipca 2023 r. – wywiad z dr. Zbigniewem Sejwą oraz 7 sierpnia 2023 r. – wywiad z dr. Gabriellą Balcerzakową). Nagrany materiał posłużył do nakreślenia wizji i misji twórców „Lamus” po 2008 roku. Wydawany od tego czasu jako półrocznik periodyk pretendował do miana specjalistycznego pisma quasi-naukowego. Należy przy tym zaznaczyć, że redaktorka naczelna – pomimo propozycji – nie kierowała się w stronę nadania „Lamusowi” statusu pisma punktowanego. Chociaż czasopismo przeszło rewolucyjną zmianę i pozyskało stałych odbiorców, to ostatni numer wyszedł w 2014 roku. Przyczyną wstrzymania wydawania periodyku było połączenie Kamienicy Artystycznej „Lamus” z Miejskim Ośrodkiem Sztuki w jedną samorządową instytucję kultury. Wówczas Sejwa przestał pełnić funkcję dyrektora Kamienicy. Idea stworzenia na gorzowskich podwalinach czasopisma wychodzącego poza lokalne środowisko w pewnym sensie się ugruntowała – w końcu przez sześć lat skutecznie publikowano półrocznik. Ostatecznie „Lamus” ze względów finansowych (podjęcie decyzji o połączeniu instytucji kultury, by znaleźć oszczędności w budżecie miasta) przeszedł do historii regionalnych magazynów literacko-artystycznych.

SŁOWA KLUCZOWE: czasopiśmiennictwo – „Lamus” – ewolucja – regionalne czasopismo literacko-artystyczne – twórczość artystyczna

Evolution of “Lamus” – from a local literary and artistic periodical to a quasi-scientific, specialized nationwide magazine

SUMMARY: The article concerns the literary and artistic magazine “Lamus” published in the years 1993-2014 in Gorzów Wielkopolski. It covers the periodical’s evolution over this period based on the magazine’s content. The aims of the article are to analyze the corpus and outline the background of local periodicals in order to highlight the role of “Lamus” in Gorzów Wielkopolski. At the time it was published, it was one of the most influential regional literary magazines. The position of “Lamus” was so strong that later – after a change in the editorial staff, from 2008 – it had nationwide coverage, being distributed in the network of the International Press and Book Club (EMPiK). The magazine helps us understand the literary scene in Gorzów Wielkopolski, centred on the “Lamus” Artists’ Tenement House. In its initial phase, the periodical was a forum for expressions of local artists, then – after a revolutionary change in graphic design and content – it somehow brought together the voices of Polish scientific, philological and artistic circles. The vision of the magazine has been changing especially since 2008, when Gabriela Balcerzakowa became the editor-in-chief (after Zbigniew Sejwa became the director of Kamienica Artystyczna). The article presents the content of selected issues and the characteristics of the magazine are based on interviews with Gabriela Balcerzakowa and Zbigniew Sejwa conducted at the Zbigniew Herbert Provincial and Municipal Public Library in Gorzów Wielkopolski in the summer of 2023 (July 28, 2023 – interview with Dr. Zbigniew Sejwa and August 7, 2023 – interview with Dr. Gabriela Balcerzakowa). The recorded material was used to outline the vision and mission of the creators of “Lamus” after 2008. Published semi-annually from then on, the periodical pretended to be a specialized quasi-scientific journal. It should be noted that the editor-in-chief – despite the proposal – did not intend to give “Lamus” the status of a bullet journal. Although the magazine underwent a revolutionary change and acquired permanent readers, the last issue was published in 2014. The reason for suspending the publication of the periodical was the merger of the “Lamus” Artistic Tenement House with the Municipal Art Center into one local government cultural institution. Then Sejwa stopped serving as the director of the Kamienica. The idea of creating a magazine based on Gorzów that would go beyond the local environment has in a sense become established – after all, the semi-annual was successfully published for six years. Ultimately, due to financial reasons (the decision to merge cultural institutions to find savings in the city budget), “Lamus” became a part of the history of regional literary and artistic magazines.

KEYWORDS: magazines – “Lamus” – evolution – regional literary and artistic magazine – artistic creativity